

«Бекитемин»

Кыргыз Республикасынын
Улуттук илимдер академиясынын
А. Алтымышбаев атындагы
Философия, укук жана
социалдык-саясий изилдөөлөр
институтунун директорунун орун
басары, философия илимдеринин
кандидаты, у.и.к. Жумагулов Т.Ж.

«17» 06.2019 -ж.

Жетектөөчү уюм А. Алтымышбаев атындагы Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөөлөр институтунун Амангелдиев Адилет Амангелдиевичтин 12.00.06 – жаратылыш ресурстары укук, агрардык укук, экологиялык укук адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган «Курорттук аймакта курчап турган чөйрөнү коргоону укуктук жөнгө салуу: Ысык-Көл областынын мисалында» темадагы диссертациясына

ПИКИР

1. Изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу. Бул тема ар дайым актуалдуу болгон жана ушул кезге чейин чечилбей курч бойдон калууда. Жаратылыш колдонуучулардын компетентсиздигинен улам региондо жагымсыз экологиялык кырдаал түзүлдү. Ал чөлкөмдө уникалдуу жаратылыш ресурстары болгон суу, токойлорду сактоо проблемасы курч бойдон турат, жер астын булгоо процесси жүрүп жатат, радиоактивдүү калдыктар көйгөйлөрү чечилбей келүүдө. Региондогу жаратылышты колдонуу жана айлана-чөйрөнү коргоодогу кемчиликтер Ысык-Көл облусунун курорттук зонасынын туруктуу өнүгүшүнө зарыл болгон шарттарга карата натыйжалуу укуктук базанын жоктугу менен шартталган.

Экологиялык мыйзамдардын санынын жетиштүүлүгүнө, андагы болуп жаткан алгылыктуу өзгөрүүлөргө карабастан, курорттордун айлана-чөйрөсүн коргоону камтыган мыйзамдардын сапатына канааттанууга болбойт.

Кыргыз Республикасы сыяктуу эле аталган регион да өзгөчө уникалдуу экендиги талашсыз, ал бүгүнкү күндө натыйжалуу экологиялык мыйзамдарга гана муктаж болбостон, бардык КР мыйзамдар тутумун «экологизациялоого» да муктаж болуп турат. Мыйзамдын реалдуу иштешине айлана-чөйрөнү коргоо жана жаратылыш колдонуу тармагында натыйжалуу башкаруу тутумун түзүү зарыл. Мунун себеби жаратылыш колдонуу тармагында борбор менен регион жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруунун ортолорундагы ыйгарым укуктардын так, чек коюп ажыратылбагандыгында болуп саналат. Мыйзамдын реалдуу иштеши үчүн натыйжалуу курорттук

регион түзүү зарыл, бул өзүнүн жаратылыш потенциалы боюнча гана өзгөчө болбостон, башкаруу мүнөзү боюнча да башкалардан айырмаланып «мамлекеттин ичиндеги мамлекет» болуп жатат, андыктан башкаруу маселелерин чечүүдө өзгөчө мамилени талап кылат. Айлана-чөйрөнү коргоо жана рационалдуу жаратылыш колдонуу тармагындагы башкаруу региондун экономикасын башкаруунун комплекстүү тутумунун бир элементи болууга тийиш. Курорттук региондун аймагындагы башкаруу мыйзамдуулук, айкындуулук, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин артыкчылыгы, региондун өзгөчө макамын эске алуу менен күнүмдүк экологиялык маселелерди чечүүдө коомчулуктун катышуусу, башкаруу органдарынын ыйгарым укуктарын так бөлүштүрүү принциптеринин негизинде ишке ашырылышы зарыл. Курорттордун айлана-чөйрөсү мамлекет жана коомчулук тарабынан жардамга өтө муктаж болгондуктан, жаратылыштын дарылоо ресурстарын сактоо, калыбына келтирүү жана коргоо принциби башкаруунун артыкчылыктуу принциби болуп калышы керек. Бул принципти дароо ишке ашыруу мүмкүн эмес, анткени региондун аймагын чарбалык өздөштүрүүнүн жогорку деңгээлин эске алуу зарыл. Ал айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы мамлекеттик саясаттын стратегиялык максаты болуп калышы керек.

Жаратылыштын дарылоо факторлорун максаттуу жана рационалдуу пайдалануу принциби областтын аймагында жасалган экологиялык укук бузуулардын натыйжасында бузулат.

КРдин колдонуудагы мыйзамдары курорттук региондун аймагында жасалып жаткан экологиялык укук бузуулар үчүн жоопкерчиликти толук деңгээлде колдонууга мүмкүнчүлүк бербейт. КРдин мыйзамдарында курорттордун айлана-чөйрөсүнө карата кылмыштардын алдын алууга жана алар менен күрөшүүгө багытталган атайын ченемдер камтылбайт.

Көрсөтүлгөн жагдайлар автордун Ысык-Көл областынын курорттук регионундагы аймактарда айлана-чөйрөнү коргоо жана жаратылышты пайдалануу көйгөйлөрүн табуу боюнча изилдөөсүнүн актуалдуулугун күбөлөндүрүп турат.

Жаратылыш коргоо ишинин негизин, ошондой эле мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын уникалдуу жаратылыш регионун коргоо боюнча функцияларын укуктук жөнгө салууга илимий маани берүү өтө актуалдуу болуп саналат.

Диссертациялык изилдөөдө жаратылыш коргоо ишинин курорттук региондо өзгөчөлүгүн терең түшүнүү максатында улуттук мыйзамдарды комплекстүү, ар тараптуу боштуктар талданат.

2. Диссертацияларга карата талаптардын алкагында илимий натыйжалар «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тартиби жөнүндө жобо» жана II бөлүм «Окумуштуулук даражаны изденип алууга берилген диссертацияга карата талаптар жана баалоо критерийлери»

Иште төмөнкү жаңы илимий- негизделген теориялык натыйжалар көрсөтүлгөн:

1-натыйжа. Диссертант тарабынан Кыргызстанда биринчи болуп, теориялык булактардын негизинде жарандардын жагымдуу айлана-чөйрөгө болгон укугуна, ошондой эле ар бир адамдын жана коомдун коопсуз жашоо чөйрөсүн камсыздоо боюнча айлана-чөйрөнү коргоо жана жаратылыш колдонуу тармагында бирдей талаптар, жоопкерчиликтүү мамиле комплекстүү изилдөөгө алынат.

2-натыйжа. Диссертант тарабынан Ысык-Көл областынын ресурстарын пайдалануу жана коргоо боюнча мамилелерди укуктук жөнгө салууну өркүндөтүү, азыркы шарттарда курорттук аймакта жана КРда зыяндуу таасирин болтурбоо үчүн учурдагы экономикалык кызыкчылыктардын үстүнөн экологиялык кызыкчылыктардын артыкчылыктуу таасиринин аркасында ишке ашырылуусу керек экендиги негизделген.

3-натыйжа. Автор илимий жана практикалык талдоонун жана жалпылоонун негизинде кабыл алынган экологиялык жана жер мыйзамдарынын мейкиндиги курорттордун айлана-чөйрөсүн коргоо боюнча көптөгөн маселелерди толугу менен чечпегендиги, ал эми айлана-чөйрөнү калыбына келтирүү боюнча иш-чаралар жетишерлик эмес, деградация процесси токтогон жоктугун, сууларды бактериялык жана химиялык булгоо, эскирген канализация, уу химикаттарын, пестициддерди, жер семирткичтерин жетектөөсүз колдонуу, жер астындагы сууларды булгоо, жаратылыштын дарылоо ресурстарын коргоо артыкчылыгы принцибин бекемдөө зарылдыгын негиздейт.

4-натыйжа. Автор илимий жана практикалык талдоонун негизинде, айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы башкаруунун субъектилери болуп мамлекет, өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жана жеке жактар эсептелинерин, ал эми алардын ишмердүүлүгү Ысык-Көл областынын курорттук регионунун дарылоо потенциалын сактоо жана калыбына келтирүү максатында дарылоо ресурстарын рационалдуу пайдаланууну, өндүрүүнү уюштуруу, айлана-чөйрөнү коргоо жана сактоо боюнча ишмердик катары мүнөздөлөрү туурасындагы жобо негизделген. Ошондой эле, башкаруу субъектиси боюнча курорттордун территориясында курчап турган чөйрөнү коргоо жана жаратылышты пайдалануу жаатындагы башкаруу – мамлекеттик, региондук, жарандардын жана коомдук бирикмелердин башкаруусу; башкаруу органдары боюнча – жалпы компетенциянын органдары тарабынан ишке ашкан башкаруу жана атайын ыйгарым укуктуу органдар тарабынан ишке ашкан башкаруу; башкаруу объектиси боюнча – курорттордун айлана-чөйрөсүн коргоо жаатындагы, табигый дарылоо ресурстарын пайдалануу жана дарылоочу эмес жаратылыш ресурстарын пайдалануу жаатындагы башкаруу классификациясын аныктайт.

5-натыйжа. Автор практикалык талдоонун негизинде төмөнкүлөр зарылдыгын негиздеген:

-экономика жана экологиянын кызыкчылыктарына айкалышкан коомдук

жана өндүрүштүк мамилелер тутумун түзүү;

- экологиялык проблемаларды чечүү, курорттордун айлана-чөйрөсүн коргоо жаатындагы натыйжалуу башкарууга жетишүү дарылоо-ден соолукту чыңдоочу жерлердин жана курорттордун экологиялык көйгөйлөрүн чечүү үчүн башкарууну тармактар аралык координациялоо боюнча атайын ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган түзүү.

6-натыйжа. Автор, жаратылыш ресурстарын рационалдуу пайдалануу жана курорттук регионду коргоо боюнча курорттук региондун мамлекеттик администрациясынын ыйгарым укуктарын конкреттештирүү зарыл экендиги туурасында жобону негиздеп, «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жөнүндө» КРнын Мыйзамын тиешелүү аймактын курорттук регионунун жаратылыш ресурстарын рационалдуу пайдалануу жана айлана-чөйрөсүн коргоо боюнча чаралардын аткарылышын камсыздоо жөнүндө жобо менен толуктоо негиздүү деп эсептейт.

7-натыйжа. Автор КРнын жаратылышты коргоо мыйзамдарына талдоо жүргүзүүнүн негизинде экологиялык көйгөйлөрдү актуалдаштыруу, айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы мамлекеттик башкарууну оптималдоо, жарандык аң-сезимди жогорулатуу үчүн бардык экологиялык уюмдардын, айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы КРнын мыйзамдарын өркүндөтүү боюнча сунуштарды иштеп чыгуунун экологиялык маселелери боюнча мамлекеттик бийлик органдардын ишин координациялоо зарылдыгын аргументтүү тариздейт.

8-натыйжа. Автор негиздүү түрдө жаңы мыйзамдардын киргизилгендигине байланыштуу «КРнын бузуулар жөнүндө кодексинде» мамлекеттик коруктар-тапшырыктар жана улуттук жаратылыш парктарынын, курорттордун санитардык коргоо аймактарынын жана сууну сактоо аймактардын режимин бузгандыгы үчүн жоопкерчиликке арналган атайын берене КРнын Жазык кодекси курорттордун өзгөчө корголуучу аймактарына, акваторийлерине, жаратылыш объектилерине кылмыштуу кол салуу жөнүндө беренени толуктоону сунуштайт.

2. Изденүүчүнүн диссертацияда айтылган ар бир натыйжанын (илимий жобонун), тыянактарынын жана корутундусунун негизделгендик жана ишенимдүүлүк даражасы

1-натыйжа. Негизделген жана ишенимдүү. КРнын Конституциясынын ченемдерине илимий талдоо жүргүзүүгө таянган, экология чөйрөсүндөгү коомдук бийликтин милдеттерин, экологиялык укуктар менен милдеттерди ишке ашыруу каражаттарын аныктоо боюнча негизделген. Айлана-чөйрөнү коргоо жана жаратылышты пайдалануу сферасында жоопкерчиликтүү жүрүм-турумду бирдей талап кылуунун конституциялык шартталган муктаждык катары жарандардын экологиялык предметтери боюнча «Айлана-чөйрөнү коргоо жөнүндө» КРнын Мыйзамынын 2-беренесин толуктоо зарылдыгы негизделген.

2-натыйжа. Негизделген жана ишенимдүү. Коомдун Ысык-Көл экотутумун сактоо, курорттук региондун экологиялык негиздүү укуктук режимин калыптандыруу маселелеринде тийиштирүү боюнча экологиялык жана экономикалык кызыкчылыктарынын өз ара аракеттешүүсү жөнүндө КРнын мыйзамдарынын өнүгүүсү изилденген жана Ысык-Көл областынын ресурстарын пайдалануу жана коргоо боюнча мамилелерди укуктук жөнгө салууну өркүндөтүү азыркы шарттарда алдыга озуу темпинде ишке ашырылышы керектигин бекемдөөгө мүмкүндүк берилээри каралган.

3-натыйжа. Негизделген жана ишенимдүү. КРнын кабыл алынган экологиялык жана жер мыйзамдары курорттордун айлана-чөйрөсүн коргоонун көптөгөн маселелерин жөнгө салынбаган, ал эми курорттук региондорду жандандыруу, анын айлана-чөйрөсүн калыбына келтирүү боюнча иш-чаралар жетишсиз, сууларды бактериялык жана химиялык булгоо, уу химикаттарын, пестициддерди, жер семирткичтерин жетектөөсүз колдонуу, жер астындагы сууларды булгоо КРнын мыйзамдарында жаратылыштын дарылоо ресурстарын коргоо артыкчылыгы принцибин бекитүүнүн маанилүүлүгүн далилдейт.

4-натыйжа. Негизделген жана ишенимдүү. КР ченемдик укуктук актыларына жана укук колдонуу практикасына ылайык талдоо жүргүзүүнүн негизинде айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы башкаруунун субъектиси болуп мамлекет гана эмес, ошондой эле өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жана жеке жактар да эсептелинет. Башкаруунун субъектиси, башкаруу органдары, башкаруу объектилери боюнча курорттордун аймагындагы айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы башкаруунун классификациясы аныкталат.

5-натыйжа. Негизделген жана ишенимдүү. Мыйзамдарды талдоо менен катар экологияга артыкчылык берип, экономиканын кызыкчылыктарын айкалыштырган коомдук жана өндүрүштүк мамилелердин тутумун түзүү каралган. Ал эми дарылоо-ден-соолукту чыңдоо жайларда жана курорттордогу экологиялык проблемаларды чечүү, айлана-чөйрөнү башкаруунун натыйжалуулугу үчүн тармактар аралык башкарууну координациялоочу атайын ыйгарым укуктуу мамлекеттик органды түзүү менен бекемделет.

Ишенимдүүлүгү КР ченемдик укуктук актыларын жана укук колдонуу практикасын талдоого негизделген.

6-натыйжа. Негизделген жана ишенимдүүлүгү ченемдик укуктук актыларын жана укук колдонуу практикасын талдоого негизделген, мындан курорттук регионду коргоо боюнча курорттук региондун мамлекеттик администрациясынын ыйгарым укуктарын конкреттештирүү үчүн «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жөнүндө» КРнын Мыйзамынын 9-беренесинин 6¹-пунктун, тиешелүү аймактын курорттук регионунун жаратылыш ресурстарын рационалдуу пайдалануу жана айлана-чөйрөнү коргоо боюнча чаралардын аткарылышын камсыздоо жөнүндө ченем менен толуктоо зарылчылыгы ачыкталгандыгында болуп саналат.

7-натыйжа. КРнын мыйзамдарын жана укук колдонуу практикасын талдоонун негизинде негизделгендиги жана ишенимдүүлүгү далилденет. Экологиялык көйгөйлөрдү актуалдаштырууда экологиялык уюмдардын ишин, калктын активдүүлүгүн, КРнын мыйзамдарынын ченемдерин өркүндөтүү боюнча мамлекеттик бийлик органдарын активдештирүү, айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы мамлекеттик башкарууну оптималдоо зарылчылыгы далилденгендиги **негизделген.**

Ченемдик укуктук актыларды жана укук колдонуу практикасын талдоонун негизинде **ишенимдүү.**

8-натыйжа. Негизделген жана ишенимдүү, киргизүү жөнүндө төмөнкүдөй практикалык сунуштар бар:

«КРнын бузуулар жөнүндө кодексине» «Дарылоо-ден соолук чыңдоочу жерлердин жана курорттордун режимин бузуу», мамлекеттик коруктар-тапшырыктар жана улуттук жаратылыш парктарынын, курорттордун санитардык коргоо аймактарынын жана сууну сактоочу аймактардын режимин бузгандыгы үчүн жоопкерчиликке арналган атайын беренесин киргизүү;

КРнын Жазык кодексинин 40-главасына курорттордун өзгөчө корголуучу аймактарына, акваторийлерине, жаратылыш объектилерине кылмыштуу кол салуу жөнүндө беренелерди киргизүүнү, дагы дарылоо-ден соолук чыңдоочу жерлердин жана курорттордун режимин бузгандыгы үчүн жоопкерчиликти толуктоо .

4. Теория жана практика үчүн илимий натыйжанын мааниси, диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларын колдонуу жөнүндө сунуштар

Алынган натыйжалардын практикалык мааниси Ысык-Көл областынын мисалында курорттук региондордо айлана-чөйрөнү коргоону укуктук жөнгө салуу катары мындай актуалдуу проблемаларды чечүүгө багытталат. Бүтүндөй алганда, изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү диссертацияда баяндалган жыйынтыктар жана сунуштар диссертант тарабынан берилген сунуштар жана сунуштамалар, КР жаратылышты коргоо мыйзамдарын өркүндөтүүгө багытталган мыйзам чыгаруу ишинде, ченем жаратуу процессинде колдонууга мүмкүндүк берет.

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжалары «Экологиялык укук» дисциплинасын окутууда да колдонулушу мүмкүн.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна ылайыктуулугу.

Автореферат толугу менен диссертацияга ылайык келет, анын негизги жоболорун чагылдырат, Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын талаптарына толук ылайык келет. Мында негизги максаттар жана милдеттер, диссертациялык изилдөө процессинде алынган натыйжалар толугу менен камтылган. Автореферат кыргыз, орус жана англис тилинде бирдей резюмелерди камтыйт.

Авторефераттын мазмуну жана публикациялар диссертациянын мазмунуна толугу менен ылайык келет.

6. Диссертациянын мазмуну жана тариздөөсү боюнча сын пикир

А.А. Амангелдиевдин диссертациясын жалпысынан канаатандырарлык деп жактыруу менен катар төмөнкүдөй кээ бир кемчиликтерди жана талаш учурларды белгилеп кетүүгө болот:

1. КМШ өлкөлөрүнүн мамлекеттик органдардын жаратылышты коргоо иштеринин мамлекеттик-укуктук механизмин терендетип кароо зарыл болчу;

2. Диссертацияда Ысык-Көлдүн изилденип жаткан жаратылыш коргоо проблемалары прокуратура жана прокурордук көзөмөл процессинин укук коргоо функциясынан практикалык мисалдар жетишсиз келтирилген.

3. Автор тарабынан изилдөөдө курорттук региондун жергиликтүү мамлекеттик администрацияларынын актыларына экологиялык приоритет толук негизде каралган эмес.

Бул сын пикирлер дискуссиялык жана сунуш берүүчү мүнөздө болуп саналат, жалпысынан алганда диссертациялык иштин беделин төмөндөтпөйт.

7. Диссертациянын негизги жоболорду, натыйжалары жана жыйынтыктарынын басылып чыкканын тастыктоо:

1. Амангелдиев А.А. Особенности правовой охраны окружающей природной среды в Иссык-Кульской области [Текст]: /А.А. Амангелдиев // Вестник КГЮА. - Бишкек, 2015. - № 3. - С. 176 -180 .

2. Амангелдиев А.А. Экологические, экономические и социально-политические предпосылки правовой охраны окружающей среды в Иссык-Кульской области [Текст]: /А.А. Амангелдиев // Вестник КГЮА. - Бишкек, 2015. - № 3. - С.180 – 184.

3. Амангелдиев А.А. Понятие, принципы и виды управления в области охраны окружающей среды и природопользования на территории курортного региона Иссык-Кульской области [Текст]: /А.А. Амангелдиев // Вестник КГЮА. - Бишкек, 2016. - № 3. - С. 170 -174 .

4. Амангелдиев А.А. Правовая охрана окружающей среды в Иссык-Кульской области [Текст]: /А.А. Амангелдиев // Вестник КГЮА. - Бишкек, 2018. - № 2. - С.345 - 349.

5. Амангелдиев А.А. Законодательство по охране окружающей среды курортов в Кыргызской Республике [Текст]: /А.А. Амангелдиев //Современные научные исследования и разработки. - М., 2018. – № 6 (23). – С.60 – 65.

6. Амангелдиев А.А. Правовая охрана окружающей природной среды в Иссык-Кульском регионе Кыргызской Республики [Текст]: /А.А. Амангелдиев //Наука через призму времени. – М., 2019. – № 25 (апрель). – С. 61 - 63.

7. Амангелдиев А.А. Правоохранительные меры, составляющие содержание правовой охраны окружающей среды озера Иссык-Куль [Текст]: /А.А. Амангелдиев //Правовестник. – Уфа, 2018. – № 3 (5). – С. 85 - 92.

8. Амангелдиев А.А. Деятельность общественного экологического контроля в сфере охраны окружающей природной среды по законодательству Кыргызской

Республики [Текст]: /А.А. Амангелдиев //Правовестник. - Уфа, 2019. – № 4 (15). - С. 81 - 87.

9. Амангелдиев А.А. Развитие законодательства об охране окружающей среды и рациональном использовании природных ресурсов курортов в Кыргызской Республике [Текст]: /А.А. Амангелдиев //Modern science. - М., 2019. - № 4-1. - С.163-168

8. Диссертациянын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу жөнүндө» Жобого ылайыктуулугу

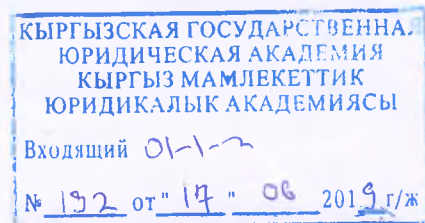
Корутундуда Амангелдиев Адилет Амангелдиевичтин Курорттук аймакта курчап турган чөйрөнү коргоону укуктук жөнгө салуу: Ысык-Көл областынын мисалында» атуу темадагы диссертациясы жеткиликтүү жогорку илимий-теориялык деңгээлде аткарылган, зор практикалык мааниси бар, илимий жаңычылдыктын зарыл элементтери бар, колдоого алып, жактырууга татыктуу бир топ салабаттуу теориялык жыйынтыктарды жана практикалык сунуштарды камтыйт.

Амангелдиев Адилет Амангелдиевичтин 12.00.06 – жаратылыш ресурстук укук, агрардык укук, экологиялык укук адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертациялык изилдөөсү «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу жөнүндө» Жобонун II бөлүмүнүн талаптарына жооп берет, ал эми автор 12.00.06 – жаратылыш ресурстук укук, агрардык укук, экологиялык укук адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу.

Пикир А. Алтымышбаев атындагы Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Философия, жана саясат таануу институтунун укук бөлүмүнүн отурумунда талкууланды жана жактырылды.

(Протокол № _____ « ____ »06.2019-ж.).

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А. Алтымышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөөлөр институтунун укук бөлүмүнүн башчысы, юридикалык илимдердин доктору, у.и.к.

Токтогулов А.А.